

פירמאן על הוואלי נאצ'ס פאשא

אברהם בן־יעקב

בשנת תקצ"א (1831) הסתיים שלטון הממלוכים בבגדאד. משנה זאת ועד סוף שלטון התורכים בעיראק (1917) נשלחו לבגדאד מושלים שנקראו 'נאליים'. במשך שמונים ושש שנים נתחלפו בבגדאד ארבעים ושניים נאליים, שרבים מהם היו אוהבי שוחד ורודפי שלמונים. הטובים שבהם היו שניים: מִדְחָת פאשא (משל בשנים 1869–1872) ונאצ'ס פאשא (משל בשנים 1910–1911). בשבחו של האחרון מספרים יהודי בכל כמה אגדות.¹ המקורות הידועים לנו על מושל ישר זה מועטים, ומכאן החשיבות והתועלת בפרסום כל תעודה בעלת ערך שיש בה כדי להשלים את אשר חסר לנו על אודותיו.

בשנת תר"ע (1910) פרסם הסולטאן מוחמד החמישי (משל בשנים 1909–1918) פירמאן (צרמלכותי) לטובת הוואלי הנזכר, שבו הוא מפרט את זכויותיו ואת החובות המוטלות עליו. הפירמאן חותם בבקשה מן המושל לסייע לרבני הקהילה. ביום כ"ט בניסן תר"ע (1910) תורגם פירמאן זה לערבית ונדפס באותיות עבריות בדפוס הרב עזרא ראובן דנגור.

הפירמאן הופץ בכל המוסדות הממשלתיים והציבוריים. זהו מסמך יקר המציאות שעותק מן הנוסח הערבי-היהודי שלו מצאתי בארכיון משפחת ששון בירושלים. הוא מתפרסם כאן לראשונה בתרגום עברי.²

נוסח עברי מן התרגום לערבית של הפירמאן העליון שהוצא לכבוד הוואלי שלנו נאצ'ס פאשא יינשא מעמדו

אתה אחד האלופים הנכבדים, אחד מחברי ועד המועצה הצבאית. אתה אשר בידיך הופקדה משרת המושל (ואלי) של נציבות בגדאד וכן משרת הקומנדאן במחנה השישי, יֶאֱלֵהוּמֵאִינוּנִי.

לאחר התייעצות יצאה פקודתי הממלכתית הנעלה בעניין הפקדת נציבות העיר הנזכרת וכן את משרת הקומנדאן בידיך. כמו כן יישארו באחריותך משרת [יור] חברי המועצה

1 פרטים על נציב זה ראה א' בן־יעקב, יהודי בבל מסוף תקופת הגאונים עד ימינו, ירושלים תשכ"ה, עמ' קמו-קמח; הנ"ל, יהודי בבל בתקופות האחרונות, ירושלים תש"ס, עמ' צג-צד, קיח; הנ"ל, פרקים בתולדות יהודי בבל, ירושלים תשמ"ט, עמ' 539-542; הנ"ל, בית זבידה, ירושלים תשנ"ד, עמ' 104-108.

2 אני מודה לשני האחים היקרים, הרב דוד ששון ומר יצחק (תאקי) ששון, בני הרב סלימאן ששון זצ"ל, שהואילו בטובם להרשות לי לפרסם תעודה זו.

הנוכרת שכן אתה, כבוד הפאשא כליל הדעת והשלמות ואחד מבכירי אלופי הצבא, בקיא כדבעי בכל עניין חשוב ובכלל זה במשא ומתן בעניינים ממלכתיים וצבאיים. איחוד משרת מושל העיר הנוכר עם משרד הקומנדאן של המחנה השישי ומסירת תפקידים אלה לאיש מנוסה, נבון וחכם הוא דבר מתבקש. מטרתו להביא לשגשוג והרחבת הבנייה במחוז בגדאד, וזאת במידת התאמתה ומוכנותה של העיר. יש בכך גם כדי להביא לפריחת המסחר בעיר, וכן כדי לשפר את מצב המחנה השישי ההומיאוני. לפיכך, בהגיעך לשם בעזרת האל פֶּעַל לתיקון מצב הפקידים. כלומר פֶּטֶר את אלה מביניהם שאותם תמצא בלתי מתאימים לעבודה, הן מפאת יכולתם או מפאת התנהגותם; וגם אם הם מבין הבכירים בצבא ואף קצינים במחנה השישי או מפקדי העיר בגדאד, החלף אותם מיד ובחר אחרים במקומם. הודע מיד למשרדים המתאימים, כדי שיתחילו לטפל באלו שסיימו את תפקידם.

השער העליון (=ארמון הסולטאן, הממשלה המרכזית) כתב למושלי הערים מוצל ובצרה שכל אחד מהם יוועץ בכך כח שתהיו תמימי דעים בכל הקשור לענייני ביטחון. ואפילו הם האחראים על ענייני המנהל ועל המשמעת במחוזות הנוכרים העדף דרך זאת, שהיא רבת תועלת. וכבר ניתנו הודעות בעניין זה להנהלה הנוכרת. עליך להודיע להנהלה הצבאית כי ארבע הפלוגות השייכות למחנה הרביעי הנמצאות במוצל תישארנה חלק מן המחנה השישי ותהיינה כפופות לצווים שתיתן עד שייכון הסדר במחנה השישי הזה. כן תינתנה לך כמות מספקת של יחידות צבא מהמחנה הרביעי מן הגִּנְרָה הקרובה למחנה השישי, באופן שתושביו יתמזגו עם אזור עיראק. כמו כן יש לרכוש מאירופה בהקדם ארבעה אוטומובילים, בתנאי שיועברו לבצרה, כך שניתן יהיה להשתמש בהם בעת הצורך (אזור ה)נהרות הפרת והחידקל וביִשֵׁש אלערב' (האפיק שבו מתאחדים שני הנהרות) וכן לשם הובלת מטענים צבאיים. כמו כן תתייעץ להנהלה הצבאית עם כבודך במה שנוגע לחסרים בציוד הצבאי ולתלבשות במחנה, כך שחסרים אלו יושלמו. וכן שהנהלה הצבאית תשלח למחנה את הכלים והציוד הדרושים. זאת מהמפעלים החדשים המתאימים לאמנות.

הודענו להנהלה הצבאית שתשאיר תחת פיקודך שלוש אוניות צבאיות (גימבוט') במפרץ בצרה וכן אוניית משא שתשמש להובלת מטענים צבאיים במפרץ הנוכר. כן הודענו למנהלת הכספים שתעביר תשלומים חודשיים מסודרים מהבנק העות'מאני לכיסוי ההוצאות המלכותיות הצבאיות, מפני שההכנסות השוטפות אינן מספיקות לזה. כן תכסה מנהלת הכספים את מימון הצרכים הנותרים במה שנוגע לענייני האוצר. הודענו למנהלת הכספים שתקצה לכבודך לפחות ארבעים אלף לירות שנתיות. זאת לשם סלילת כבישים, בניית גשרים ובניינים אחרים בתוך המחוז, וזאת לאחר שיוגשו המפות והמסמכים להנהלה הנוכרת למען שמירת הסדר הטוב. ולבסוף, הממשלה נטלה על עצמה את האחריות לכל הטיפולים להשלמת הצרכים הנחוצים במחנה (השישי) ובמחוז.

לפיכך יש צורך שתנהג בשקידה ובתמימות כדי להשלים באופן הולם את תיאום כל

העניינים שנמסרו לשיקול דעתך, והשתדל לפעול בתכלית הדיוק וההתחשבות בנושא הנדון, כלומר פֶּעַל להפצת צדק, שוויון וחירות בקרב כל האוכלוסייה הכפופה לממלכה בהתאם לחוק היסודי.
וזה מה שחפץ רצוני המלכותי ופקודתי הממלכתית, ומכל מקום עליך להתחייב לסייע לרבנים.

נדפס בדפוס דגנור בכ"ט בניסן תר"ע.

מסאיות * ליות



חריית * עריות

צורת תרגמת א פרמאן א עאלי רחצרת וינא נאצס פאשה דאם עלוורו

העטיהא אנתא אלא מא יחצל אל אנתלאם פי האדו:
אל אורדי אל סאדס - וכדא אן יעשפי קך אפראד
עככרייה מקדאר כאפי מן אורדי אל ראבע מן קסעה
אל קריבה אלא סאדס אורדי אלהי סכנתהא יסתנן
מע אקלים קסעת אל עראק
וכדא אן ינשרי מן אורופא סרען ארבעת (אוטוסביל)
כשריש אן תתסלס פי אל בצרת - לאגל אן תסתעמ
ענד אל לוזס פי נחר אל פראת ואל דלגה ושפ אן
ערב - ופי נקייית אל עסכרייה - ופי גיר אמורץ
ואיצן נצארת אל הרבייה תדלאכר מע דאתך כסא
יכץ א נואקץ פי לואוס א הרבייה ואל תלכיסאת -
אל אורדי - וחככל האדא אל נואקץ - וכדא אן
נצארת אל הרבייה תרסל אלא אל אורדי אל אלארן
ואל אדוואת אלהי חלוס ודאלך מן מעמולאת אלו
נדידה אל מואפקא דל אן :
נצארת אל הרבייה תבלנת באן תכניץ תחת אמרן
תלאת נאמבוס (מרכב הרבי) - פי ליינ בצרה ואיץ

אנתא אחר א פריקאן א כראם - ואחר מן אעלא
סלגס שורא א עככרי אנתא אלהי תולגה לשוהדך
סקאם אל וואי פי וואיית בנדאר מע וציפת אל
קומנדאן פי אל אורדי אל סאדס אל הומאיוני -
אן בער אל אסתידאן קך צדרת איראדתי אל סנייה
אל סוכייה בכצוק תוודיע לייך אקתראך וואיית
אל סוכורה מע קומנדאניית אל אורדי אל סוכור
וכדא הבקא פי עהרתך וציפת אעלא סלגס אל שורא
אל סוכור לכונך אנתא אייחא אל פאנה אל משאר
אליה מוצוף פי כסאל אל חמיה ואל פסאנה ואחר
אכאבר אוסרא אל עסכרייה וסרע כסא יכנני פי
אמור אל סמא ומעמולאת אל אדריה אל מלבייה
ואל עסכרייה
ודאלך חיה אן אקנצא תוודיע סקאם וואי וואיית
אל סוכורה מע קומנדאניית אל אורדי אל סאדס
ותוודיע האדתי אל אסור אלא דלג מלרב פי אר